

Tentamen i Termodynamik och Statistisk fysik för F3(FTF140)

Tid och plats: Måndag den 14 januari 2008, kl. 8.30-12.30 i M-huset.

Examinator: Mats Granath, 7723175, 0708938077, mgranath@fy.chalmers.se

Hjälpmedel: BETA, Physics Handbook, Termodynamiska tabeller (utdelade), ett A4 blad (2 sidor) med egna anteckningar, Chalmersgodkänd räknare.

Bedömning: Varje uppgift ger maximalt 10 poäng. Poäng från dugga och inlämningsuppgift kan ge maximalt 8 extra poäng. För godkänt krävs 30 poäng.

Lösningar: Finns på kurshemsidan efter tentans slut.

Rättningsgranskning: "Drop-in" granskning hos examinatoren, rum O7109B.

Uppgift 1

Svaren till dessa behöver inte motiveras. 2.5 poäng per uppgift.

A) För en enatomig klassisk idealgas ges energin per atom av

- a) $\hbar\omega_E$
- b) R
- c) kT
- d) $(3/2)kT$

B) En gas tillförs värme under konstant tryck och expanderar från jämviktstillstånd (1) till jämviktstillstånd (2). Ändringen i entropi ges av

- a) $\Delta S = \int_1^2 (C_p/T) dT$
- b) $\Delta S = 0$
- c) $\Delta S < 0$
- d) $\Delta S = \int_1^2 P dV$

C) Givet ett system i termisk jämvikt vid temperatur T som har kvanttillstånd i med energier E_i . Vad representerar följande uttryck: $e^{-E_i/kT} / \sum_i e^{-E_i/kT}$

- a) Tillståndssumman
- b) Sannolikhet att systemet har energi E_i
- c) Väntevärdet av energin
- d) Systemets entropi

D) Entropin för is ges vid låga temperaturer av $s \approx k \ln(3/2)$ per vattenmolekyl. Hur många tillgängliga tillstånd finns uppskattningsvis för en bit is med en mol vattenmolekyler?

- a) $(3/2)N_A$
- b) $(3/2)^{N_A}$
- c) $(3/2)^{N_A}k$
- d) $N_A \ln(3/2)$

Uppgift 2

En behållare innehåller en viss mängd vatten i jämvikt vid ett tryck och temperatur sådant att vattnet befinner sig i den kritiska punkten. Behållaren som är tät och har konstant volym lämnas sedan för sig själv i ett normaltempererat rum (20°C) tills dess att termisk jämvikt med omgivningen uppnås under givna förhållanden. Hur stor **voly-
mandel** av vattnet är då gas respektive vätska? (10p)

Uppgift 3

Ett system består av N oberoende kvantmekanska delsystem. Varje delsystem har två energinivåer med energi ϵ_1 och ϵ_2 där den första energinivån är unik medan den andra är tvåfaldigt degenererad.

- Beräkna energin för systemet som funktion av temperatur. (6p)
- Beräkna systemets värmekapacitet som funktion av temperatur. (4p)

Uppgift 4

I ett ångkraftverk strömmar ett vattenflöde av 20kg/s genom en turbin. Innflödet i turbinen består av överhettad ånga vid $P_1=25\text{MPa}$ och $T_1=500^\circ\text{C}$ och utflödet av mättad ånga (gas och vätska) vid $T_2=35^\circ\text{C}$ med en kvalitet (massandel gas) på 95%.

- Beräkna turbinens effekt $\dot{W}_{ut}$ givet att värmeförluster kan försummas. (4p)
- För en adiabatisk process gäller från andra lagen $\Delta s = s_2 - s_1 \geq 0$ där s_1 och s_2 är entropin per kilogram av flödet före och efter turbinen. Visa att flödet är irreversibelt genom att beräkna s_1 och s_2 . (2p)
- Den teroretiskt (från andra lagen) maximala effekten under givna temperatur- och tryckförhållanden ges av en reversibel process. Antag P_1 , T_1 och T_2 enligt ovan, vilken kvalitet ska ångan i utflödet ha för att processen ska vara reversibel. (2p)
- Beräkna den isentropiska verkningsgraden, η_{isen} . Denna ges av kvoten mellan effekten för den verkliga irreversibla processen (a) och effekten för den ideala reversibla processen (c). (2p)

Uppgift 5

För att ta hänsyn till växelverkan mellan atomerna i en gas kan tillståndssumman för en enatomig gas skrivas:

$$Z(V, N, T) = \left(\frac{V - Nb}{N}\right)^N \left(\frac{mkT}{2\pi h^2}\right)^{3N/2} e^{\frac{N^2 a^2}{VkT}},$$

där a och b är konstanta parametrar.

- I vilka fysikaliska enheter anges parametrarna a och b . (V ges i m^3 , kT ges i J , etc.) (2p)
- Härled van der Waals tillståndsekvation från uttrycket för tillståndssumman, dvs. beräkna trycket P som funktion av temperatur T och specifik volym per atom $v = V/N$. (3p)
- Beräkna genomsnittsenergien per atom. (3p)
- Visa att i gränsen $a = 0$ och $b = 0$ återfås tillståndsekvationen och energin för en enatomig klassisk idealgas. (2p)

Uppgift 6

Betrakta en allmän process under vilken en konstant mängd av en klassisk idealgas går från ett jämviktstillstånd med tryck P_1 och volym V_1 till ett annat jämviktstillstånd med tryck P_2 och volym V_2 . Gasen kan antas ha konstanta värmekapaciteter C_p och C_v .

- Beräkna ändringen i gasens entropi, $S_2 - S_1$, uttryckt i termer av ovan givna storheter. (4p)
- Antag att processen är adiabatisk men irreversibel. Visa att då gäller $P_2 V_2^\gamma > P_1 V_1^\gamma$, där $\gamma = C_p/C_v > 1$ (4p)
- Ett exempel på en irreversibel adiabatisk process är fri expansion där en gas expanderar ut i vakuum ($V_2 > V_1$). Bekräfta att denna uppfyller uttrycket $P_2 V_2^\gamma > P_1 V_1^\gamma$. (OBS! denna uppgift kan du göra även om du inte gjort uppgift b.) (2p)

Lösning Tenta 080114, Termodynamik och statistisk fysik, FTF140

Uppgift 1

d,a,b,b

Uppgift 2

Massan är bevarad liksom volymen. Ur tabell fås specifika volymer: i kritiska punkten $v_c = 0.003155m^3/kg$ och vid $20^\circ C$ $v_f = 0.001002m^3/kg$ och $v_g = 57.79m^3/kg$. Massan för en fas ges av $m = V/v$, alltså för masskonservering $V/v_c = V_g/v_g + V_f/v_f = V_g/v_g + (V - V_g)/v_f$ där V är totala volymen. Vi söker volymandelen V_g/V vilket kan lösas ut som

$$V_g/V = \frac{1/v_c - 1/v_f}{1/v_g - 1/v_f} = 0.68$$

Uppgift 3

Beräkna för ett delsystem, eftersom oberoende adderas energi och värmekapacitet, dvs $E = N\epsilon$ och $C_V = Nc_v$. Tillståndssumman ges av $Z = e^{-\beta\epsilon_1} + 2e^{-\beta\epsilon_2}$.

a) Energin

$$\epsilon = \frac{1}{Z}(\epsilon_1 e^{-\beta\epsilon_1} + 2\epsilon_2 e^{-\beta\epsilon_2}) = \frac{\epsilon_1 + 2\epsilon_2 e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)}}{1 + 2e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)}}$$

b)

$$\begin{aligned} c_v &= \frac{d\epsilon}{dT} = -k\beta^2 \frac{d\epsilon}{d\beta} \\ &= -k\beta^2 \left(\frac{-2\epsilon_2(\epsilon_2 - \epsilon_1)e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)}}{1 + 2e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)}} - \frac{\epsilon_1 + 2\epsilon_2 e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)}}{(1 + 2e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)})^2} (-2(\epsilon_2 - \epsilon_1)) \right) \\ &= -\frac{1}{kT^2} \frac{2(\epsilon_2 - \epsilon_1)(\epsilon_1 + \epsilon_2 e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)} - 2\epsilon_2 e^{-2\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)})}{(1 + 2e^{-\beta(\epsilon_2 - \epsilon_1)})^2} \end{aligned}$$

Uppgift 4

a) Arbete ut ges av entalpiändringen. Ur tabell $h_{in} = 3162.4kJ/kg$, $h_{ut,gas} = 2563.3kJ/kg$ och $h_{ut,liq.} = 146.68kJ/kg$. Effekten ges av

$$\dot{W}_{ut} = \dot{m}(h_{in} - (xh_{ut,gas} + (1-x)h_{ut,liq.}))kJ/s = 14.29MW$$

b) Ur tabell $s_{in} = 5.9592kJ/kgK$, $s_{ut,gas} = 8.3531kJ/kgK$ och $s_{ut,liq.} = 0.5053kJ/kgK$. Ändringen i entropi (per kg av flödet) är

$$\Delta s = (xs_{ut,gas} + (1-x)s_{ut,liq.} - s_{in})kJ/kgK = 2.0015kJ/kgK > 0$$

c) Lös $s = (xs_{ut,gas} + (1-x)s_{ut,liq.} - s_{in}) = 0$ för x vilket ger

$$x = \frac{s_{in} - s_{ut,liq.}}{s_{ut,gas} - s_{ut,liq.}} = 0.6950$$

d) För kvalitet enligt c fås effekt $\dot{W}_{ut,isen.} = 26.72 MW$ vilket ger verkningsgrad

$$\eta_{isen} = \dot{W}_{ut}/\dot{W}_{ut,isen.} = 0.54$$

Uppgift 5

a) $b \sim V$ dvs m^3 , $a \sim \sqrt{VkT}$ dvs $\sqrt{m^3 J}$ (Använd dessa för dimensionskoll på deluppgift b och c)

b)

$$\begin{aligned} P &= -\left.\frac{\partial F}{\partial V}\right|_T = kT \left.\frac{\partial \ln Z}{\partial V}\right|_T = \frac{kTN}{V - Nb} - kT \frac{N^2 a^2}{V^2 kT} \\ &= \frac{kT}{v - b} - \frac{a^2}{v^2} \end{aligned}$$

c)

$$\begin{aligned} E &= -\frac{\partial \ln Z}{\partial \beta} = kT^2 \partial \ln Z \partial T = kT^2 \frac{3N}{2} \frac{1}{T} - kT^2 \frac{N^2 a^2}{VkT^2} \\ &= \frac{3}{2} NkT - \frac{N^2 a^2}{V} \end{aligned}$$

d) För $a = b = 0$ får vi från deluppgift b och c: $P = kT/v$ och $E = \frac{3}{2} NkT$.

Uppgift 6

a) Ändring i entropi mellan två jämviktstillstånd är oberoende av väg. Vi delar in processen i två reversibla delsteg: 1) ändra trycket vid konstant volym från $V_1, P_1, T_1 = P_1 V_1 / (\nu R)$ till $V_1, P_2, T' = P_2 V_1 / (\nu R)$; 2) ändra volymen vid konstant tryck från V_1, P_2, T' till $V_2, P_2, T_2 = P_2 V_2 / (\nu R)$. Ändringen i entropi ges för en reversibel process av $dS = dQ/T$, dvs $dS = C_v dT/T$ och $dS = C_p dT/T$ för respektive steg.

$$\begin{aligned} dS &= \int_{T_1}^{T'} C_v dT/T + \int_{T'}^{T_2} C_p dT/T = C_v \ln(T'/T_1) + C_p \ln(T_2/T') \\ &= C_v \ln(P_2/P_1) + C_p \ln(V_2/V_1) \end{aligned}$$

b) För en adiabatisk ($dQ = 0$) irreversibel process gäller $dS > 0$. Från a fås alltså $C_v \ln(P_2/P_1) + C_p \ln(V_2/V_1) > 0$ dvs $\ln(P_2/P_1) + \gamma \ln(V_2/V_1) > 0$ eller ekvivalent $\ln\left(\frac{P_2}{P_1}\right)\left(\frac{V_2}{V_1}\right)^\gamma > 0$, vilket ger $\left(\frac{P_2}{P_1}\right)\left(\frac{V_2}{V_1}\right)^\gamma > 1$.

c) För fri expansion är energin konstant (inget arbete eller värme) vilket för idealgas innebär konstant temperatur. Alltså har vi $P_2 V_2 = P_1 V_1$. Vi skriver

$$P_2 V_2^\gamma = P_2 V_2 V_2^{\gamma-1} > [V_2 > V_1, \gamma > 1 \rightarrow V_2^{\gamma-1} > V_1^{\gamma-1}] > P_2 V_2 V_1^{\gamma-1} = P_1 V_1 V_1^{\gamma-1} = P_1 V_1^\gamma$$

VSV.